

Over het thema...

Beeldvorming

December is de maand van de wens. Sinterklaas heeft straks amper zijn cadeaus uitgedeeld, of de kerstman verwacht alweer een verlanglijstje. Stel dat u voor uw onderwijsorganisatie zo'n lijst zou mogen samenstellen. Dan is een A4-tje waarschijnlijk niet groot genoeg. Wensen te over, toch? Of niet? Zijn het vooral de media die doen geloven dat het slecht gesteld is met het onderwijs en bent u zelf optimistischer of zelfs tevreden over wat u en uw collega's neerzetten?

De waarheid ligt waarschijnlijk ergens in het midden. Maar waar nieuwsberichten doorgaans het 'negatieve', 'stagnerende' of 'ontbrekende' belichten, focust deze Kader Primair zich op gunstige ontwikkelingen. We nuanceren waar het kan de stroom van kritiek en kijken met een positieve blik naar onderwijsvernieuwing, (voor)oordelen, het imago van het primair onderwijs en gaan op zoek naar beroepstrots. Zonder de problemen te negeren! Want daar waar het écht wat minder gaat, ligt – geredeneerd als rasoptimist – een uitdaging of kans.

Veel leesplezier!

Betoog door Rob Martens, hoogleraar onderwijsinnovatie (multimediale educatie), werkzaam aan de Universiteit van Leiden en de Open Universiteit Nederland.

'De Volkskrant liegt over onderwijsvernieuwing'

Zolang als massaonderwijs bestaat, is er al hevige discussie over. Wie bladert in onderwijstijdschriften, die uitgegeven zijn ver voor de Tweede Wereldoorlog, ziet dezelfde sombere toon als in de kranten anno 2007.

TEKST ROB MARTENS

“In Nederland wordt ieder debat op een ruzieachtige toon gevoerd”, constateert hoogleraar onderwijsinnovatie Rob Martens.

Bouman schreef in 1938 in ‘Vernieuwing’: “Er is over ons onderwijs in de laatste tientallen jaren veel geklaagd. (...) Ziet men het grootse euvel in de ongunstige arbeidsvoorwaarden, bijvoorbeeld een te zware dagtaak voor de grote klassen, of wanhoopt men aan de juistheid der pedagogische en didactische doelstellingen van ons onderwijs?”

“De uiterst negatieve toon over ons onderwijs lijkt steeds minder op feiten te berusten.”

Al meer dan 150 jaar bestaat naast het reguliere onderwijs een constante en krachtige onderstroom van radicale onderwijshervormers. Begin vorige eeuw ontstond bijvoorbeeld al de *modern school movement*, met vele radicaal innoverende scholen, waarbij de moord na een schijnproces op de Baskische radicale onderwijsvernieuwer Francisco Ferrer y Guardia in 1909 een

belangrijk startpunt was. Voor het vuurpeloton waren Ferrer's laatste woorden: ‘Leve de moderne school!’

De pedagogische boodschap van die onderwijshervormers is nog steeds opmerkelijk eenduidig. In het reguliere onderwijs worden leerlingen teveel door de mal van een standaard curriculum gehaald, teveel getoetst en afgerekend op extrinsieke doelen en op criteria die van buiten leren in de hand werken. Leerlingen worden daarbij in een onvrijwillige onderlinge competitie gebracht, waarbij vooral op hun falen wordt gewezen en niet op wat ze wel kunnen. Leren gaat beter uit nieuwsgierigheid dan uit angst voor een onvoldoende. Bovendien gaat dat leren beter als het in een authentieke context plaatsvindt, dan uit een boek waarvan je nut noch belang inziet, zo stellen zij.

De laatste twee jaar wordt er in Nederland weer veel geklaagd over onderwijs en wakkert de discussie weer op. De media spelen daarin een belangrijke rol, door selectief vooral de klagers aan het woord te laten. ❖

duurzaam leren

**2 zeer bijzondere
tweedaagse ontmoetingen**

met Margaret Wheatley en Daniel Kim

3 tot en met 7 maart 2008

in Nederland

**Margaret
Wheatley**

Margaret Wheatley was nog niet eerder onze gast, ze is een van onze belangrijkste inspiratiebronnen. Margaret presenteert nieuwe ideeën en inzichten over organisaties en leiderschap. Ideeën die aansluiten bij de kenmerken van levende systemen. Wat kunnen we leren van de natuur? Voor collega's die nieuwe ideeën over organisaties en leiding geven willen verkennen organiseren wij een tweedaagse ontmoeting met Margaret Wheatley op 6 en 7 maart 2008.

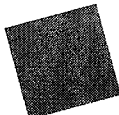

**Daniel
Kim**

Daniel is een zeer inspirerend spreker en was in februari 2007 voor velen dé verrassing van de conferentie Systeemdenken en Duurzame schoolontwikkeling welke plaatsvond in Utrecht. Voor collega's die niet aanwezig konden zijn bij de masterclass én voor collega's die verder willen leren van en met Daniel Kim organiseren wij een tweedaagse ontmoeting op 3 en 4 maart 2008.

Inschrijven voor deze twee bijzondere ontmoetingen kan via onze website www.duurzaamleren.org

Er is een beeld ontstaan dat veel vernieuwingen hebben plaatsgevonden, en dat die slecht zijn. De discussie tussen onderwijsvernieuwers en tegenstanders zien we in de meeste westerse landen. Vernieuwers hameren op het belang van actief zelfgestuurd leren, wijzen daarbij op het steeds verder doordringen van ict in de samenleving en stellen dat onderwijs zich daarop moet aanpassen. Waar in de meeste landen de discussie beschaafd gevoerd wordt, is die in Nederland ontspoord. Wilde complottheorieën moeten ons doen geloven dat politici, managers, onderwijskundigen en onderwijsonderzoekers erop uit zouden zijn de leerkracht weg te halen voor de klas en zo te bezuinigen op het onderwijs.

“Eerlijk gezegd ken ik geen beroep waarin zo weinig veranderd is als dat van de leerkracht.”

Het is opmerkelijk dat deze negatieve visie op onderwijs zoveel aandacht krijgt. Niet alleen omdat ze aantoonbaar onjuist is, maar ook vanwege het gelijkhebbende, onbeschofte toontje dat er vaak bij wordt aangeslagen. Het lijkt erop dat in Nederland ieder debat, of dat nu gaat over moslimintegratie, onderwijsvernieuwing, topinkomens of problemen in de jeugdzorg, op een ruzieachtige toon gevoerd wordt. Alsof we het niveau van Hoekse en Kabeljauwse twisten nooit echt ontstegen zijn. Van de vele kranten en tijdschriften die hierin een opmerkelijke rol vervullen, is de linksconservatieve Volkskrant misschien wel de belangrijkste. Stelselmatig worden positieve berichten over het onderwijs genegeerd en als er iets negatiefs te melden is, wordt daar met opmerkelijke gretigheid bovenop gesprongen.

Waar de nuance in die artikelen al ver te zoeken is, is dat zeker in de koppen het geval. Wie terugbladert in allerlei publicaties over onderwijs ziet dat vooral die koppen heftig zijn. Een beetje flauw heb ik hetzelfde gedaan met de kop boven dit betoog: 'De Volkskrant liegt over onderwijsvernieuwing'. Natuurlijk is het niet zo dat de Volkskrant opzettelijk liegt over onderwijsvernieuwing, en natuurlijk is het niet zo dat publicisten niet te goeder trouw zouden handelen. Zorg over onderwijs is van alle tijden en je kunt niemand kwalijk nemen die zorg te uiten. Wat ik wil illustreren is dat de discussie is doorgeslagen en verzuurd. En dat het soms wel erg makkelijk is om aandachttrekkende koppen boven een stuk te zetten. En dat de uiterst negatieve toon over onderwijs daardoor steeds minder op feiten lijkt te berusten. Immers, uit onderzoek van de Onderwijsraad uit 2006 blijkt dat er geen achteruitgang van het kennisniveau van de Nederlandse leerlingen te constateren valt. Als er al een beweging is, dan is deze omhoog: Nederlanders presteren steeds beter op intelligentietests, doen het goed in internationale onderwijsvergelijkingen en het percentage hoger opgeleiden in de beroepsbevolking klimt gestaag.

Daarmee valt al een van de twee belangrijkste pijlers onder de kritiek op onderwijsvernieuwingen weg. De tweede belangrijke pijler van de kritiek is dat er heel veel veranderd zou zijn in het onderwijs. Eerlijk gezegd ken ik geen beroep waarin zo weinig veranderd is als dat van de leerkracht. Er zijn dingen in de maatschappij veranderd – zoals de enorme toename van het aantal allochtonen, die we op school dan ook weer terugzien als allochtone leerlingen – maar in het onderwijs zelf is heel weinig veranderd. Een sterk extrinsiek gestuurd curriculum met landelijke toetsen, eisen en (kern)doelen: het is allemaal al heel lang min of meer hetzelfde. Het aantal fusies en reorganisaties is opmerkelijk gering in vergelijking met andere beroepen of bedrijfstakken. Wie zich realiseert hoe sterk ict dagelijks werk in Nederland verandert, ziet meteen hoe weinig er veranderd is in het Nederlandse onderwijs. En trekt dus ook de conclusie dat er nog heel veel zal gaan veranderen in het onderwijs. Multimediaal leren zal hierin een sleutelrol gaan spelen. Ik denk daarom dat onder alle kritiek op vernieuwing vooral angst voor verandering zit. En over die veranderingen ben ik juist heel optimistisch.

Om te begrijpen wat de invloed zal worden van multimedia op ons onderwijs, is het goed je te realiseren hoe sterk ons onderwijs gebaseerd is op de boekdrukkunst. Het was die uitvinding die het mogelijk maakte aan heel veel leerlingen onderwijs te geven: massaeconomie dus. Uitgevers van lesmethoden bepalen in hoge mate het onderwijs. Boeken zijn handig door hun lineaire opzet. Je bladert er van voor naar achter doorheen. Belangrijk is ook dat iedere leerling in de klas in principe hetzelfde boek krijgt. Zo krijgen we al snel iets als een standaard curriculum, met kerndoelen en een lineaire opzet. Ook is het zo dat de keuze voor onderwijs gebaseerd op boeken ertoe geleid heeft dat de praktijk, de authentieke leefomgeving, wat in de verdrukking is gekomen. Onderwijs leidt in zo'n geval op tot boekenwijsheid, die tamelijk ver van de werkelijkheid afstaat. Belangrijk is ook om je te realiseren dat een boek niet reageert op handelingen, het is niet interactief. Informatie uit een boek is dus altijd eenrichtingsverkeer.

“Ik denk dat onder alle kritiek op vernieuwing vooral angst voor verandering zit.”

Dit beeld van onderwijs heb ik opzettelijk zwartwit neergezet om iets duidelijk te maken. Namelijk dat multimedia en internet al deze kenmerken van boeken niet hebben. Op de eerste plaats is digitale informatie (bijvoorbeeld van internet) in principe oneindig en moeiteloos opvraagbaar. Dat betekent dat niet iedereen meer door hetzelfde standaard curriculum hoeft te gaan. Deze informatie is ook niet meer lineair.

In hypertext klik je door informatie heen en zoek je (elektronisch) datgene wat je wil hebben. Ook is het veel makkelijker te koppelen aan de praktijk en leefwereld, bijvoorbeeld door de toevoeging van afbeeldingen of video, zoals bijvoorbeeld Teleac/NOT dat doet bij haar SchoolTV sites. Heel belangrijk is ook dat met de opkomst van wat wel 'Web 2.0' wordt genoemd allerlei multimediatoepassingen eenvoudiger te bedienen zijn en steeds interactiever worden. Kinderen kunnen daar vaak moeiteloos mee overweg, en er komen steeds meer speciale browsers voor kinderen. Gebruikers van informatie worden ook leveranciers van informatie. Denk aan internet-encyclopedie Wikipedia. Of aan allerlei sites waarop gebruikers informatie kunnen labelen, aanvullen, corrigeren of er hun digitale afbeeldingen op zetten. Daarmee wordt informatie en leren steeds (inter)actiever en meer tweerichtingsverkeer. Denk ook aan het enorme succes van internetgebaseerde communicatie als Hyves en MSN. Voor nieuwe generaties leerlingen is dit volkomen vanzelfsprekend geworden.

“Leren gaat beter uit nieuwsgierigheid dan uit angst voor een onvoldoende.”

Misschien klinkt het voorgaande wat technisch of nog een beetje ver van mijn bed, maar realiseert u zich dat deze veranderingen er echt aankomen. Binnen enkele jaren is het elektronische boek er. En belangrijk: het is goedkoper en veel compacter dan een stapel papieren leerboeken. En beter leesbaar, interactiever, verbonden met internet en minder kwetsbaar. Dit kan niet anders dan ertoe leiden dat onderwijs spannender, actiever, leuker en uitdagender wordt. Omdat het beter aangepast kan worden aan individuele behoeften en interesses van leerlingen en hun persoonlijke leefwereld. En daarmee praktisch en technisch mogelijk maakt waar onderwijsvernieuwers al heel lang voor pleiten.

Wordt daarmee de leerkracht voor de klas overbodig? Ik denk dat op de lange termijn de klas overbodig wordt. Het idee dat je twintig à dertig leerlingen van ongeveer dezelfde leeftijd bij elkaar zet en allemaal hetzelfde laat leren, zal steeds meer achterhaald blijken naarmate onderwijs steeds meer mogelijkheden heeft om zich te richten op de interesses en behoeften van de individuele leerling. Maar de leerkracht zal nooit overbodig worden. In een andere rol misschien, maar menselijk contact is altijd de basis geweest voor leren en dat blijft zo. ◀

Meer weten?

De tekst van Rob Martens oratie 'Positive learning met multimedia' is te downloaden via www.ou.nl → Onderzoek → Promoties en oraties.